

ΙΝΣΤΙΤΟΥΤΟ ΦΙΛΟΣΟΦΙΚΩΝ ΕΡΕΥΝΩΝ
[www.philosophical-research.org]

ΣΕΜΙΝΑΡΙΑ
ΙΣΤΟΡΙΚΟΦΙΛΟΣΟΦΙΚΟΥ ΛΟΓΟΥ
ΑΠΟΣΤΟΛΟΣ Α. ΠΙΕΡΡΗΣ

ΚΥΚΛΟΣ ΚΖ΄
ΠΕΡΙΟΔΟΣ 2013 - 2014

Μελέτη Ελληνισμού

Σεμινάριο 11^ο

Πέμπτη 6 Φεβρουαρίου 2014

I***ΔΕΝ ΕΧΟΥΜΕ ΔΗΜΟΚΡΑΤΙΑ***

Γελοία πιθηκίζει το Καθεστώς στις Ευρώπες τους θρόνισμούς της ματαιότητας.

Και γελοία εξορχείται το Καθεστώς καταπεριφρούρητο την Αρχή της Ευνομίας.

Φυσικά και δεν έχουμε Δημοκρατία στην Ελλάδα. Ούτε είχαμε βέβαια σταλήθεια και πριν, αλλά τώρα πιά τα τελευταία προκαλύμματα της αληθινής φύσης του Καθεστώτος της Χώρας έχουν πέσει.

Δυο μείζονες τέτοιες πτώσεις αφορούν στην Σκιώδη Πληροφόρηση και την Επίφαση της Δίκαιας Φορολόγησης που φαινόταν να υπάρχει. Τώρα καταργήθηκε και η Σκιά της Αληθινής Πληροφόρησης και η Επίφαση της Φορολογικής Δικαιοσύνης. Τα αντεθνικά «εθνικά» Μέσα Μαζικής Πληροφόρησης έχουν διαταχθεί να καταστούν Χαλκεία Παραπληροφόρησης. Και οι Εφορείες κατήντησαν Μηχανισμοί Κλοπής της ιδιωτικής περιουσίας και του εισοδήματος των πολιτών από το Καθεστωτικό Κράτος υπέρ της Ολιγαρχίας.

Χειρότερο. Η Δικαιοσύνη πάντα στα ανώτερα κλιμάκιά της λειτουργούσε ως μακρά χειρ της πολιτικής εξουσίας. Τώρα όμως πλέον συμμετέχει στο μεταρρυθμιστικό θέατρο σκιών του Καθεστώτος. Η Ηγεσία της Δικαστικής Εξουσίας δεν εννοεί να αφήσει την Δικαστική Εξουσία να εκπληρώσει την θεμελιώδη λειτουργία της, που ο κύριος άξονάς της είναι η διασφάλιση των ελευθεριών του πολίτη, η εξασφάλιση ότι η Δημόσια Διοίκηση ενεργεί υπέρ της κοινωνίας των πολιτών, και η

προστασία του πολίτη από την κατάχρηση αρχής και υπέρβαση των ορίων εκ μέρους της πολιτικής και κρατικής εξουσίας. Αντιθέτως η ηγεσία της Δικαστικής Εξουσίας στηρίζει την καταπίεση της Κοινωνίας από το Καθεστώς, με πράξεις και παραλείψεις – πράξεις επιβολής της εξουσίας του Καθεστώτος και δημιουργίας ψευδοεντύπωσης κάθαρσης, παραλείψεις ανακοπής της λαίλαπας κατά των ελευθεριών των ατόμων και των δικαιωμάτων των πολιτών, παραλείψεις τήρησης των Κανόνων του κράτους Δικαίου, πρωτίστως της Αρχής της Ισονομίας. Ας μη νομίσουν οι Δικαστές ότι η επιλεκτική αυστηρότητα και άθεσμη σκοπιμότητα, άλλως τε κατά υποδεδειγμένων στόχων της πολιτικής εξουσίας, ισοφαρίζει την παγερή σιωπή στην προκλητική και καταγέλαστη στρέβλωση των αρχών της δικαιοσύνης.

Το καλό είναι ότι από την αχαλίνωτη υπερβολή της εργολαβίας υπέρ του Καθεστώτος έχουν απαξιωθεί παντελώς και τα συστημικά ΜΜΕ και το Σύστημα Φορολογίας, βλάπτεται δε βαρύτατα και το κύρος της Δικαιοσύνης. Η αξιοπιστία των πρώτων είναι στο ναδίρ και μέσα, όπως ήταν πάντα έξω από την χώρα. Για το δε Φορολογικό σύστημα και πρακτική κανείς δεν πείθεται ότι γίνεται έστω και προσπάθεια εξορθολογισμού του. Αντιθέτων συνεχώς υποβαθμίζεται και εξαχρειώνεται λειτουργώντας ως κυνήγι μαγισσών με επιλεκτική στόχευση κατά των αντιπάλων του καθεστώτος. Είναι τόσο βουτηγμένο στο ψεύδος και την απάτη όσο και το κεντρικό Πληροφοριακό διευθυντήριο των ιδιωτικών μεγαλοκαναλιών και μεγαλοεφημερίδων της ολιγαρχίας. Το σλόγκαν της «καταπολέμησης της φοροδιαφυγής» έχει γίνει σημαία ληστρικής καταπίεσης των πολιτών. Για την δε Δικαιοσύνη, της είναι τελείως ανοικεία, υποτιμητική και διαλυτική η κατ' εντολήν διεκπεραίωση πολιτικού έργου παντός είδους.

Να τονισθεί εμφαντικά σε όλους τους τόνους. Το Καθεστώς ούτε θέλει ούτε μπορεί να κάνει μεταρρυθμίσεις για τον απλούστατο λόγο ότι

κάθε γνήσια μεταρρύθμιση θα ήταν καρφί στα σπλάχνα και στο φέρετρό του. Κι αυτό πάλι διότι οποιαδήποτε πραγματική μεταρρύθμιση εδώ και τώρα σημαίνει πρωτίστως απελευθέρωση από κάποιο πλοκάμι του Καθεστώτος της Ολιγαρχίας. Αληθινές μεταρρυθμίσεις θα ήταν το κόψιμο και κάψιμο των κεφαλιών της Λερναίας Ύδρας του καθεστώτος.

Αυτό δεν το ξέρουν στο πετσί τους οι Μεγάλοι Αριθμοί της Κοινωνίας και του λαού μας. Το έχουν καταλάβει και οι ξένες Δυνάμεις και Αδυναμίες. Και έχουν διακηρύξει δημόσια ότι το πρόβλημα της Ελλάδας είναι ακριβώς το Καθεστώς της και τίποτα άλλο.

Στην αρχή της κρίσης, όταν για δικούς τους λόγους ήθελαν να αποφύγουν τις σωστές δραστικές λύσεις, ίσως να επεχείρησαν να το διορθώσουν και μεταρρυθμίσουν κόβοντας τις κάνουλες της παρασιτικής τροφής του. (Για αυτό το Έκτρωμα επιδίδεται σε φορολογική επιδρομή κατά των πολιτών). Το καθεστώς κόλλησε τότε σαν βδέλλα στην Γερμανία. Θα δέχεται τα πάντα αλλά δεν θα μεταρρυθμίζεται, γιατί όπως είπα η όποια πραγματική μεταρρύθμιση είναι καταστροφή του. Αυτό σημαίνει η προσκόλλησή του στον ζουρλομανδύα του Ευρώ «αντί πάσης θυσίας και τιμήματος». Το καθεστώς υπολόγισε ότι η Γερμανία δεν θα λιώσει παρόλα αυτά την βδέλλα, όσο και να θέλει. Ξέρει η βδέλλα ότι δεν της είναι χρήσιμο της ηγετικής δύναμης της Ευρωζώνης σε τίποτα σημαντικό ή έστω ενδιαφέρον. Λόγω ανικανότητας, αδυναμίας και σαπίλας δεν είναι στοιχειωδώς χρήσιμο σε κανένα. Δεν αξίζει γρόσι τσακιστό. Αλλά η νέα στρατηγική της Γερμανίας εφαρμόζεται διαδοχικά και με συνεχείς τακτικές προσαρμογές καθ' οδόν.

Το έχω περιγράψει και αναλύσει πάμπολλες φορές το καθεστώς της χώρας από διαφορετικές σκοπιές και απόψεις.

Το καθεστώς ήταν και είναι μια ανίκανη στενή ολιγαρχία περιβαλλόμενη από ηγετικές εξαρτηματικές ομάδες που πιθηκίζουν Ευρώπη. Θέλουν Ευρώπη αλλά ούτε την φθάνουν, ενώ έχουν χάσει και

την ελληνική ρίζα τους: την έκοψαν για να γίνουν Ευρώπη. Και πιθηκίζουν αφόρητα ενδεδυμένοι την λιβρέα των θαλαμηπόλων του Ευρωπαϊσμού.

Η ολιγαρχία είναι δύσκολο σύστημα. Στην αρχαϊκή Κόρινθο και στην Βενετία των μέσων και νεωτέρων χρόνων έδωσε επιτυχείς εξετάσεις. Αλλά γενικά είναι εκφυλιστικό σύστημα. Για να λειτουργήσει αποτελεσματικά και προοδευτικά πρέπει να καλλιεργεί πνεύμα οξύτατου ανταγωνισμού μεταξύ των κόλπων της. Γι αυτό και χρειάζεται αρκετά ευρεία βάση, όπως και έγινε στις δύο περιπτώσεις που ανέφερα. Στον ΝεοΕλληνισμό η ολιγαρχία που ήταν μικρή έκανε ότι χειρότερο: και μίκραινε συνέχεια και έγινε φεουδαρχική. Μοίρασε αρμοδιότητες μεταξύ των μελών της για να μη συγκρούονται. Και δημιούργησε μεγάλες εξαρτηματικές της κοινωνικές δομές. Το κράτος, επειδή είναι στα χέρια της ολιγαρχίας, λειτούργησε με τον ίδιο τρόπο.

Φεουδαρχική ολιγαρχία χωρίς ανταγωνισμό είναι βόρβορος, λάσπη και λύματα. Η ποιότητά της είναι μηδαμινή, αρνητική. Παγώνει σαν ζωντανός νεκρός όλη την κοινωνία. Εξαθλιώνει και εξαχρειώνει.

Στον βόρβορο της φεουδαρχικής ολιγαρχίας και του κράτους της είμαστε. Στην κόπρη του Αυγεία.

Ποτάμια ορμητικά να την αποβάλουμε.

Κρουνούςνάματος Ελληνικού να ξεμαγαρίσουμε.

Και πύρινους καθαρούς να θειαφίσουμε.

Να κάψουμε τα τευτέρια του παρελθόντος και να αρχίσουμε γραφή σε νέο βιβλίο.

Για την Νέα Αρχή του Ελληνισμού.

II

NULLUM ABSOLUTIUS:

Η ΤΕΛΕΙΟΤΗΤΑ ΤΗΣ ΜΟΡΦΗΣ ΣΤΟΝ ΠΟΛΥΚΛΕΙΤΟ

Το απόλυτο Είναι φαίνεται απολύτως. Κατά τη φανέρωση του Είναι στον Κόσμο των φαινομένων δεν μένει τίποτε κρυφό. Το κρύφιο φανερώνεται. Η Δημιουργία είναι ο Δημιουργός. Ο Κόσμος ο Θεός. Το Απόλυτο Είναι είναι η Κρυφιότητα του Κοσμικού Φαινομένου. Το Φαίνεσθαι είναι το φανόν του Είναι.

Το κοσμικό φαινόμενο είναι η επι-φάνεια του απόλυτου Είναι. Στην επιφάνεια δεν υπάρχει βάθος. Το βάθος (το σκότος της κρυφιότητας) φαίνεται στην επιφάνεια (το φως της φανέρωσης). Το βάρος και το νόημα του όντος γίνεται φανερό στο πέρας του όντος, στη διάφανη επιφάνεια, στα αδαμάντινα όρια που ορίζουν την ουσία της ύπαρξης.

[Για την φημισμένη βουν του Μύρωνος το επίγραμμα του Εύηνου αποδίδει την μεταφυσική της επι-φάνειας παραστατικά:

Ἦ τὸ δέρας χάλκειον ὄλον βοῖ τᾶδ' ἐπίκειται

ἔκτοθεν, ἢ ψυχὴν ἔνδον ὁ χαλκὸς ἔχει.

Ανθολογία Παλατινή, IX, 717 = Euenus VIII Gow and Page, *The Garland of Philip*, p.259 = No 553 Overbeck.

Ἦ σε αὐτὸ το βόδι περικείται ἐξ ολοκλήρου χάλκινο δέσμα
ἀπ' ἔξω, ἢ ο χαλκός ἔχει μέσα του ψυχή.

Η ψυχή, η ζωή και τα ένδον της βοός φαίνονται όλα στο χάλκινο άγαλμα].

Στην κρυστάλλινη επιφάνεια το «περιεχόμενο» γίνεται καθαρή Μορφή και η Μορφή ως όρος, ως πέρασ ορίζον, ως όρος ουσίας, δεν συνίσταται σε στοιχεία (σε «ύλη» και περιεχόμενο) αλλά σε σχέσεις στοιχείων, σε αναλογίες.

Έχω αναλύσει σε προηγούμενα Κείμενα Εργασίας τη μεταφυσική πρόβαση από το απόλυτο Είναι προς την ανάλυση της Μορφής σε αναλογίες.

Οι αναλογίες οι οποίες συνιστούν μια ισχυρή ενότητα που δένει το ον στην ύπαρξη (που το αίρει υπέρ του μηδενός ως φαινόμενο του Είναι) ευρίσκονται σε ορισμένη συνάρτηση μεταξύ τους. Η αρμονία της συνάρτησης των αναλογιών δένει το ον στην ύπαρξη.

Ο αρμονικός συσχετισμός αναλογιών συνίσταται στη *συμμετρία*, στην ύπαρξη κοινού μέτρου μεταξύ όλων των μεγεθών που συνθέτουν την οντότητα σε μια ενότητα. Τα μέλη της δομής (τα μέρη στα οποία η δομή διαρθρώνεται, τα μέρη που ορίζονται από το μέγεθος μεταξύ δυο αρθρώσεων της δομής) είναι σύμμετρα όταν έχουν κοινό μέτρο, την αυτή μονάδα μετρήσεως.

Στην επιφάνεια οι δομές είναι επίπεδα σχήματα και τα μέλη γραμμικά στοιχεία.

Κοινό μέτρο θα πει τέτοια μονάδα που όλα τα μέλη του δομικού όλου κατά την διάρθρωσή του να είναι ακέραια πολλαπλάσιά της.

Αυτό κάνει την κανονική συμμετρία.

Δυναμική συμμετρία είναι όταν τα τετράγωνα των μελών είναι ακέραια πολλαπλάσια του τετραγώνου της μονάδας.

Η συμμετρία ενός δομικού όλου περιλαμβάνει και τις δυο έννοιες της συμμετρίας. Η επέκταση γίνεται για να συμπεριληφθεί στην κοσμική αρμονία η ύπαρξη των άρρητων μεγεθών χωρίς ούτε δογματικό

εκμηδενισμό της αρρητότητάς των ούτε γενική αλογία στην αντιμετώπισή των.

Η συμμετρία ορίζει τη μορφή. Μια ορισμένη συμμετρία, μια ορισμένη αρμονία αναλογιών (ορισμένοι συσχετισμοί μελών προς κοινό μέτρο) ορίζει ορισμένη μορφή, φερ' ειπείν τη μορφή του ανθρώπινου σώματος ή ορισμένου σωματότυπου.

Τη θεμελιώδη ιδέα διατύπωσε ο Χρύσιππος και ήταν γενικής αποδοχής.

...ή δὲ ἐν τοῖς μέλεσι συμμετρία ἢ ἀσυμμετρία κάλλος ἢ αἴσχος
[sc. ἐστὶ λέγει Χρύσιππος].

Γαληνός, *Περὶ τῶν καθ' Ἱπποκράτην καὶ Πλάτωνα δογμάτων*, V, pp. 416.15-417.1 I. Mueller

...τὸ δὲ κάλλος... ἐν τῇ τῶν μορίων συμμετρίᾳ συνίστασθαι νομίζει
[sc. Χρύσιππος], δακτύλου πρὸς δάκτυλον δηλονότι καὶ συμπάντων αὐτῶν πρὸς τε μετακάρπιον καὶ καρπὸν καὶ τούτων πρὸς πῆχυν καὶ πήχεως πρὸς βραχίονα καὶ πάντων πρὸς πάντα, καθάπερ ἐν τῷ Πολυκλείτου Κανόνι γεγραπται. πάσας γὰρ ἐκδιδάξας ἡμᾶς ἐν ἐκείνῳ τῷ συγγράμματι τὰς συμμετρίας τοῦ σώματος ὁ Πολύκλειτος ἔργῳ τὸν λόγον ἐβεβαίωσε δημιουργήσας ἀνδριάντα κατὰ τὰ τοῦ λόγου προστάγματα καὶ καλέσας δὴ καὶ αὐτὸν τὸν ἀνδριάντα, καθάπερ καὶ τὸ σύγγραμμα, Κανόνα. τὸ μὲν δὴ κάλλος τοῦ σώματος ἐν τῇ τῶν μορίων συμμετρίᾳ κατὰ πάντας ἰατροὺς τε καὶ φιλοσόφους ἐστίν...

Γαληνός, *op.cit.*, V, p. 426.2-13 Müller

[Cf. Chrysippus Fr. 442 v. Arnim SVF. Polykleitos 40A3 DK = Fr. 959 Overbeck].

Ο Πολύκλειτος ανέλυσε θεωρητικά (σε σύγγραμμά του αποκληθέν «Κανών» και αυτό) το κάλλος του ανθρώπινου σώματος σε πλήρες σύστημα αναλογιών συνιστών αρμονία συμμετριών. Δημιούργησε και άγαλμα (όνομα και πράγμα) ονομασθέν «Κανών». Ο Δορυφόρος – Κανών

αποτέλεσε το φυσικό αρχέτυπο του σωματικού κάλλους, ώστε οι καλλιτέχνες να ακολουθούν αυτό ως Νόμο της κοσμικής ύπαρξης. Μόνος ο Πολύκλειτος έφτιαξε την ίδια την Τέχνη δημιουργώντας το τέλειο έργο τέχνης.

Polyclitus Singonius, Hageladae discipulus, Diadumenum fecit molliter iuvenem centum talentis nobilitatum; idem et Doryphorum viriliter puerum, [fecit et] quem Canona artifices vocant linianenta artis ex eo petentes veluti a lege quadam, solusque hominum artem ipsam fecisse artis opere iudicatur.

Plinius, *Naturalis Historia*, 34, §55

[Ο Πολύκλειτος ήταν Αργεΐος, όπως πολλές πηγές βεβαιώνουν. Cf. Πλάτων, *Πρωταγόρας* 311C; Πausανίας III, 18, 8; VI, 6, 2; και σωζόμενη επιγραφή στην Ολυμπία, No. 162, *Inscriptiones Olympiae*. Το πιθανότερο είναι ότι αργότερα, όταν μετατοπίστηκε το κέντρο βάρους της Πελοποννησιακής γλυπτικής από το Άργος στη Σικυώνα κατά τον 4ο ιδίως αιώνα, θεωρήθηκε ο Πολύκλειτος ότι ανήκει στους αρχηγέτες της Σικυωνικής Σχολής, δεδομένης και της συνέχισης της παραδόσεώς του από τον μεγάλο Σικυώνιο Λύσιππο].

Ο Κανών του Πολυκλείτου είναι ο Δορυφόρος του. Τον Δορυφόρο ο Κικέρων συντάσσει με τον Δία του Φειδία στην Ολυμπία ως κορυφώσεις της γλυπτικής τέχνης (*Orator* II §5). Και παραδίδεται ότι ο Λύσιππος είχε αυτό το άγαλμα ως κανόνα και αρχέτυπο της δικής του τέχνης (Cicero, *Brutus*, LXXXVI, §296). Η ειρωνεία για την οποία ομιλεί χαριτολογώντας ο Cicero στο χωρίο αυτό αναφέρεται όχι στην προφανή, καθοριστική σχέση του Λύσιππου προς τον Πολύκλειτο, αλλά στη μονομανία του Brutus προς την “suasio legis serviliae” του Crassus, ως ρητορικό, ή μάλλον πολιτικό αρχέτυπο, που παρομοιάζεται προς τη προαναφερθείσα γλυπτική σχέση. Contra, φαιδρώς και απειθώς J. M. Hurwit, “The Doryphorus: Looking Backward”, στο W.G. Moon (ed.), *Polykleitos, the Doryphoros and Tradition*, p. 3.

Για μια εξουθενωτική λεπτομερειολογική συσκότιση του προφανούς v. A. Stewart, “Notes on the Reception of the Polykleitan Style: Diomedes to Alexander”, στο W. G. Moon, *op.cit.* pp. 257 – 8.

[Το προτεθέν κείμενο του Plinius φαίνεται να χωρίζει τον Κανόνα από τον Δορυφόρο, ως εάν επρόκειτο για διαφορετικά έργα. Αλλά η αθέτηση του [et] ή καλύτερα του ζεύγματος [fecit et] διορθώνει την εσφαλμένη εντύπωση. Παρεισέφρυσε η προσθήκη από αντιγραφέα παρασυρόμενο από τα προηγούμενα και επόμενα πρόμοια: *...fecit... idem et... Fecit et destringentem etc.*].

Ο Vitruvius, ομιλών για τη δομή των κτιρίων, καθορίζει ότι συνίσταται στη συμμετρία, την οποία εξηγεί γενικά, και μετά παραδειγματίζει με τη συμμετρία του ανθρωπίνου σώματος.

aedium compositio constat ex symmetria, cuius rationem diligentissime architecti teneri debent. ea autem paritur a proportione, quae graece ἀναλογία dicitur. proportio est ratae partis membrorum in omni opere totiusque commodulatio, ex qua ratio efficitur symmetriarum. namque non potest aedis ulla sine symmetria atque proportione rationem habere compositionis, nisi uti [ad] hominis bene figurati membrorum habuerit exactam rationem. (Vitruvius, *de architectura*, III, 1, 1).

[«Η σύνθεση των κτιρίων συνίσταται από τη συμμετρία, της οποίας τον λόγο και ουσία οι αρχιτέκτονες οφείλουν να κατέχουν επιμελέστατα. Αυτή [η συμμετρία] παράγεται από την proportio, η οποία ελληνικά καλείται «αναλογία». Αναλογία είναι η συμμέτρηση [commodulatio] των μελών και όλου του έργου [του πράγματος] προς ένα ορισμένο μέλος [ο modulus], από την οποία προκύπτει ο λόγος κατ' αρχήν των συμμετριών. Γιατί χωρίς συμμετρία και αναλογία δεν είναι δυνατόν για κανένα κτίσμα να έχει λόγο και νόημα σύνθεσης, παρά μόνον εάν έχει ακριβή λόγο σαν τον ακριβή λόγο των μελών ενός καλοφτιαγμένου ανθρωπίνου σώματος»].

Ο λόγος του όντος γίνεται στον κόσμο λόγος των μεγεθών. Γιατί ουσία είναι μορφή, και μορφή σημαίνει δομή υπό την αρχή της συμμετρίας, δεμένη από ορισμένες αναλογίες σε ενότητα οντότητας.

Ο Vitruvius παρέχει παράδειγμα των ιδεωδών αναλογιών του ανθρωπίνου σώματος. Οι αναλογίες που σημειώνει ίσως σε ορισμένα σημεία τους να ανήκουν σε μια επεξεργασία κατά την Ελληνιστική περίοδο των αναλογιών του οντολογικού κανόνα του κάλλους μορφής. Ακριβώς όπως τα συστήματα αναλογιών και οι αρχές συμμετρίας που δίνει αξιωματικά ο Vitruvius στην περίπτωση των αρχιτεκτονικών ρυθμών αποτελούν δική του σύγκραση θεωρητικών διαρθρώσεων επί του θέματος και εφηρμοσμένων πρακτικών της Αλεξανδρινής Εποχής. Επειδή πάντως η αρχή των ποικίλων αυτών διευθετήσεων και τροποποιήσεων περί τα σχετικά αρχέτυπα ανάγεται στον θεωρητικό και πρακτικό Κανόνα του Πολύκλειτου, στο βιβλίο («Κανών») και στο έργο του («Δορυφόρος»), - είναι χρήσιμο σημείο αναφοράς τα επισημαιούμενα επί του προκειμένου υπ' αυτού. Ιδιαίτερα σημαντικό είναι όμως το γεγονός ότι η βασική αναλογία ποδός προς συνολικό ύψος είναι στον Vitruvius οία η αυστηρά, τετράγωνη, Πελοποννησιακή, Δωρική σχέση 1:6.

corpus enim hominis ita natura composuit, uti os capitis a mento ad frontem summam et radices imas capilli esset decimae partis, item manus pansa ab articulo ad extremum medium digitum tantundem, caput a mento ad summum verticem octavae, cum cervicibus imis ab summo pectore ad imas radices capillorum sextae, <a medio pectore> ad summum verticem quartae. ipsius autem oris altitudinis tertia est pars ab imo mento ad imas nares, nasum ab imis naribus ad finem medium superciliarum tantundem, ab ea fine ad imas radices capilli frons efficitur item tertiae partis. pes vero altitudinis corporis sextae, cubitum quartae, pectus item quartae. reliqua quoque membra suas habent commensus proportiones, quibus etiam antiqui pictores et statuarii nobiles usi magnas et infinitas laudes sunt adsecuti. similier vero

sacrarum aedium membra ad universam totius magnitudinis summam ex partibus convenientissimum debent habere commensus responsum. item corporis centrum medium naturaliter est umbilicus. namque si homo conlocatus fuerit supinus manibus et pedibus pansis circinique conlocatum centrum in umbilico eius, circumagendo rotundationem utrarumque manuum et pedum digiti linea tangentur. non minus quemadmodum schema rotundationis in corpora efficitur, item quadrata designatio in eo invenietur. nam si pedibus imis ad summum caput mensum erit eaque mensura relata fuerit ad manus pansas, invenietur eadem latitudo uti altitudo, quemadmodum areae, quae ad normam sunt quadratae. ergo si ita natura composuit corpus hominis, uti proportionibus membra ad summam figurationem eius respondeant, cum causa constituisse videntur antiqui, ut etiam in operum perfectionibus singulorum membrorum ad universam figurae speciem habeant commensus exactionem. igitur cum in omnibus operibus ordines traderent, maxime in aedibus deorum, <quod eorum> operum et laudes et culpaе aeternae solent permanere.

Vitruvius, *op.cit.*, III, 1, 2-4

Από το σύστημα συμμετριών του ιδεώδους ανθρωπίνου σώματος που αναφέρει ο Vitruvius προκύπτει μια διάρθρωση στην οποία ισχυρό ρόλο παίζει το εύρος του στήθους (από μασχάλης εις μασχάλη) και το ύψος από του μέσου στήθους (ενδιαμέσον της γραμμής των θηλών και του άκρου στήθους κατά την κλείδα) εις άκραν κορυφήν κεφαλής. Και οι δυο αποστάσεις ισούνται προς το $\frac{1}{4}$ του όλου ύψους. Λαμβάνοντας ως μονάδα το μήκος του πέλματος (τον πόδα), το ύψος είναι 6 οι δε δυο προαναφερθείσες διαστάσεις $1\frac{1}{2}$. Το ίδιο είναι και ο βραχίων, $1\frac{1}{2}$. Από τα υπόλοιπα διαρθρωτικά σημεία (άρθρα μορφής) του ανθρωπίνου σώματος (ομφαλός, γεννητικά όργανα (ήβη, pubes), γόνυ) μόνον ο ομφαλός αναφέρεται από τον Vitruvius ως κέντρο του σώματος: συνιστά το κέντρο κύκλου με περιφέρεια που διέρχεται δια των 4 άκρων σημείων

εκτεταμένων χειρών και ποδών, όταν το σώμα ευρίσκεται σε ύπτια στάση. Επίσης όταν είναι εκτεταμένα τα χέρια κάθετα προς τον όρθιο άξονα του σώματος, το ύψος ισούται προς τη μέγιστη έκταση των χειρών.

Οι αναλογίες που δίνει ο Vitruvius αφορούν σε ένα μέρος της γενικής συμμετρίας του ιδεώδους σώματος. Είναι πιο λεπτομερής στη δομή του προσώπου και τις αναλογίες των κυρίων μερών της. Από το άνω μέρος του μετώπου όπου εκφύονται οι τρίχες μέχρι το πηγούνι η απόσταση ισούται προς $1/10$ του συνολικού ύψους και τριχοτομείται από τη γραμμή των οφθαλμών και το κάτω ρινικό άκρο. Το διάστημα από το πηγούνι μέχρι την άκρα κορυφή της κεφαλής είναι $1/8$ του ύψους. Δηλαδή το ύψος της κεφαλής είναι τα $6/8 = 3/4$ του modulus, του ποδός. $1/10$ του ύψους είναι και το μήκος της παλάμης, από καρπού εις άκρον μέσον δάκτυλον. Τέλος ίση προς τον modulus (πόδα) είναι η απόσταση από το άνω μέρος του στήθους (στο ύψος των μασχαλών) προς το άνω μέρος του μετώπου (ρίζωση τριχών), $1/6$ του συνολικού ύψους.

Η αναλογία ποδός προς ύψος $1:6$ ανάγει εις Δωρικόν «τετράγωνο» σωματότυπο, εξαιρετικά ανεπτυγμένο μυικά, πυκνόσαρκο και στιβαρό. Στο ίδιο ιδιαίτερα γυμνασμένο σωματικό αρχέτυπο οδηγεί και το εύρος του στήθους, ηυξημένο στο $1/4$ του συνολικού ύψους. Πρόκειται για μια χαρακτηριστικά ευρύτερη κατασκευή. Αυτό προκύπτει από σκληρή γυμνασία μιας σκελετικής δομής με ευρύτατους ώμους. Τέτοια δομή εκθειάζεται στο ευαγγέλιο της Απολλώνειας θρησκείας, τον Ομηρικό Ύμνο στον Απόλλωνα. Ο νέος θεός επι-φαίνεται στους Κρήτες τους οποίους έχει κατευθύνει στους Δελφούς ως έφηβος πρώτης ήβης, με ανδρότητα σφριγηλή και κρατερή, μακριά μαλλιά και ευρείς ώμους:

άνερι ειδόμενος αϊζηῶ τε κρατερῶ τε

πρωθήβη, χαίτης ειλυμένος εὐρέας ὤμους.

Ομηρικός Ύμνος εις Απόλλωνα, νν. 449-50

[Έτσι αναπαρίσταται και ο συζηγητής του Απόλλωνα Διόνυσος στη Δωρική Ομηρική κοσμοθεωρία:

Ἄμφι Διώνυσον Σεμέλης ἐρικυδέος υἱὸν
 μνήσομαι, ὡς ἐφάνη παρὰ θῖν' ἄλὸς ἀτρυγέτοιο
 ἀκτῆ ἐπὶ προβλήτι νεηνίῃ ἀνδρὶ ἑοικῶς
 πρωθήβη· καλαὶ δὲ περισσεύοντο ἔθειραι
 κυάνεαι, φᾶρος δὲ περὶ στιβαροῖς ἔχεν ὤμοις
 πορφύρεον.

Ομηρικός Ὕμνος εἰς Διώνυσον, νν. 1-6]

Ο αρχέτυπος Κανών του Πολύκλειτου ενχαλκώνει και ενμαρμαρώνει τον Απόλλωνα του Ολυμπίου Ελληνισμού ακριβώς όπως ο Ζευς τον Φειδία υλοποιούσε τον Ολύμπιο Βασιλέα και Πατέρα θεών και ανθρώπων. Ο Κικέρων είχε περισσότερο από καθαρή αισθητική άποψη δίκιο συμπαραθέτοντας τον ένα με τον άλλο ως ακρότητες τέχνης (v. *supra*). Ο συνδυασμός ειδικότερα των χαρακτηριστικών του νεαρού σε πρώτη ήβη και του στιβαρού ανδρός στην Απολλώνεια επιφάνεια του Ομηρικού Ὕμνου, είναι ακριβώς η περιγραφή του Plinius, “viriliter puerum” (ἀνδρωδῶς παῖδα), για τον Δορυφόρο του Πολυκλείτου. Και αυτό επίσης είναι που φαίνεται στα αντίγραφα του Δορυφόρου που έχουν διασωθεί, ιδίως στον Δορυφόρο της Minneapolis (Minneapolis Institute of Arts, inv. 86.6): ένας ανδρώδης πρωθήβης. Cf. H. Meyer, “A Roman Masterpiece: The Minneapolis Doryphoros”, στο W.G. Moon, *op.cit.*, pp. 65-115, με καλές εικόνες. Η παιδότητα είναι εμφανέστατη στο πρόσωπο. Δεύτερος σε αντιγραφική ποιότητα είναι ο Κορμός Pourtalès (Berlin, Staatliche Museen, SK 1789). Ακολουθεί ο κορμός Mattei (Palazzo Mattei di Giove). Τέλος ο Δορυφόρος της Πομπηίας (Napoli, Museo Nazionale, 6011). Μια εξαιρετη ενεπίγραφη μπρούτζινη κεφαλή του πρωθήβη Δορυφόρου, καμωμένη από τον Απολλώνιο τον Αθηναίο, είναι ενδεικτική του

λεγομένου (Napoli, Museo Nazionale, 4885). Cf. H. Meyer, *op.cit.*, Εικόνες 6. 23-27).

Ο Δορυφόρος συνεδύαζε κάλλος αρμονίας, ρωμαλέα ανάπτυξη και στιβαρή διάπλαση. Ήταν κατάλληλος και για παλαιίστρα γυμναστικών αγώνων και για μάχες πολέμου. *doryphoron illum aptum vel militiae vel palaestrae* (Quintilianus, *Institutiones Oratoricae*, V, 12, 21 = No 955 Overbeck).

* * *

Η μορφή συνίσταται σε μια ορισμένη συμμετρία. Το ον ίσταται στην ουσία του εν ισχυρά ενότητι όταν συνταιριάζεται (εναρμονίζεται) κατά ένα σύστημα αναλογιών με ενιαία αρχή συμμετρίας, κοινό μέτρο, *modulus*. Το όλον διαρθρώνεται σε μέλη δια των αρθρώσεων. Οι σχέσεις μεγεθών των μελών προς άλλα και εκάστου προς το όλον συνιστά σύστημα αναλογιών με δεσπόζουσα συμμετρία βασισμένη σε κοινό *modulus*. Δεδομένου του κοινού μέτρου (γραμμικά ή δυναμικά, απευθείας ή στα τετράγωνα, v. *supra*), τα μέλη είναι αριθμοί, οι αριθμητές των κλασμάτων που αποτελούν τους λόγους αναλογίας των μελών προς το μέλος-*modulus*. Όσο πιο σύνθετη είναι η διάρθρωση του όλου, τόσο πιο πολλοί τέτοιοι «αριθμοί» εναρμονίζονται από τη δεσπόζουσα συμμετρία.

Έχω αναπτύξει τη θεωρία ότι η ενότητα του όλου, η ευστάθεια της ισορροπίας της οντότητας που η ενότητα αποτελεί, η αντοχή της ύπαρξής του όλου στη θεμελιώδη τονικότητα της ταυτότητάς του, δεν μειώνεται αναγκαία από την αυξανόμενη συνθετότητα των δομών του, διότι τη συνοχή δεν αποτελεί η απλότητα των δομών, αλλά η συναρμογή, η αρμονία της σύνθεσης. Η αρχή της συμμετρίας παρέχει αυτήν ακριβώς την απαιτούμενη αρμονία ολοκλήρωσης των μελών σε ενιαίο όλο. Η

φύση οδεύει από στοιχεία και απλές συγκροτήσεις τους σε όλο και πιο περίπλοκες συνθέσεις, και το ίδιο κάνει και η τέχνη στην ιστορική διαδρομή της ή στην καθέκαστον αποτέλεση του έργου της. Το πολύπλοκο είναι χαρακτηριστικό εντεινόμενης οργανικότητας της συνθετότητας, όπως το απλούστερο της μηχανικότητάς της. Η μεγαλύτερη συνθετότητα στην τέχνη προσεγγίζει τη φύση περισσότερο, όπου απαντάται η μέγιστη πολυπλοκότητα εν ουσιώδει συσχετισμώ προς ισχυρότατη ενότητα. Κάλλος ανθρώπινο είναι η τελειότητα μιας συναρμογής πολυσύνθετης οργανικότητας, μια πολυσύνθετη αρμονία, επομένως μια συμμετρία πολλών «αριθμών». Αυτό είναι το νόημα της Πυθαγόρειας ρήσης του Πολύκλειτου:

τὸ εὖ παρὰ μικρὸν διὰ πολλῶν ἀριθμῶν γίνεται.

(40B2 DK)

Η αλήθεια της φύσης συνίσταται δια πολλῶν αριθμῶν. Λιγότεροι αριθμοί προσδίδουν μια ορισμένη αισθητική ακαμψία και σκληρότητα, ένα σφίξιμο στο τεχνούργημα. Ο Κικέρων περιγράφει την πρόοδο της γλυπτικής προς τη μέγιστη και άριστη φυσικότητα (την οποία πρόοδο παραλληλίζει προς αντίστοιχες προβάσεις της ζωγραφικής και της ρητορικής) δια της διαδοχής τεσσάρων μεγάλων καλλιτεχνῶν, των Κανάχου, Καλάμιδος, Μύρωνος, Πολυκλείτου:

quis enim... non intelligit, Canachi signa rigidiora esse, quam ut imitentur veritatem? Calamidis dura illa quidem, sed tamen molliora, quam Canachi: nondum Myronis satis ad veritatem adducta; iam tamen quae non dubites pulchra dicere: pulchriora etiam Polycleti et iam plane perfecta, ut mihi quidem videri solent.

Cicero, *Brutus*, XVIII, §70

Συγκρίνοντας τους δυο τελευταίους της σειράς, ο Plinius αντιπαραβάλλει «πολυαριθμία» και συμμετρία.

Primus hic [sc. Myron] multiplicasse veritatem videtur, numerosior in arte quam Polyclitus, qui* symmetria diligentior. et ipse tamen corporum tenus curiosus animi sensus non expressisse, capillum quoque et pubem non emendatius fecisse quam rudis antiquitas instituisset.

Plinius, *Historia Naturalis*, XXXIV §58 = No 533 Overbeck

[Χειρογραφικά παραδίδεται et in. Αλλά χρειαζόμαστε αντιπαράθεση Μύρωνος και Πολύκλειτου. Ο πρώτος εισήγαγε περισσότερους αριθμούς, συνθετότερες στάσεις, πολυπλοκότερες δομές, π.χ. ο Δισκοβόλος. Ο δεύτερος ήταν κατ' εξοχήν ο ακριβής διατάκτης συμμετριών. Διορθώνω λοιπόν το et in σε qui. Ο Lanzi και ο Böttiger έγραψαν hic προς την ίδια κατεύθυνση, όπως και ο Thiersh (is) και ο Wolff (set is in)].

Ο Μύρων άφησε τα μαλλιά της κεφαλής και το άνθος της ήβης στη στοιχειώδη αρχαϊκή επεξεργασία. Αντιθέτως ο Πολύκλειτος, του οποίου η κόμη στον Δορυφόρο είναι θαύμα ιδέσθαι. Πρωτότυπη, από τον 5^ο αιώνα, ίσως του Πολύκλειτου, χάλκινη κόμμωση εφήβου σαν του Δορυφόρου έχει βρεθεί στην Ολυμπία (Olympische Forschungen 9, Berlin 1978, no. 144, pl. 27. Cf. Br. S. Ridgway, *Paene ad exemplum: Polykleitos' Other Works*, στο W.G. Moon, *op.cit.*, p. 194, fig. 10.15). Και οι δυο πάντως δεν εξέφρασαν το ψυχικό αίσθημα και πάθος στην έκφραση του προσώπου αλλά την μορφή της τελειότητας σε κεφαλή και σώμα. Δίνεται έμφαση στην πρωτοκαθεδρία του σώματος από τον Πλίνιο.

Ο «πολλαπλασιασμός της αλήθειας» σημαίνει ηυξημένη φυσικότητα του έργου, πληρέστερη αναπαράσταση της φαινομένης τελειότητας. Ο Μύρων ήταν "*numerosior in arte*", χρησιμοποιούσε περισσότερους αριθμούς, συνθετότερες δομές στην τέχνη του, αλλά ο Πολύκλειτος ήταν επιμελέστερος της ακριβείας στην αρχή της συμμετρίας (*symmetria diligentior*).

Η ακρίβεια (η exactio του Vitruvius, v. supra) της αρχής της συμμετρίας υποδηλώνεται από την άλλη σημαντική διάσταση της τελειότητας που περιλαμβάνεται στον προαναφερόμενο Πολυκλείτειο αφορισμό. Η μια ήταν το «δια πολλών αριθμών». Η ετέρα το «παρά μικρόν». Τον αφορισμό παραδίδει ο Φίλων ο Μηχανικός (IV, 1 p. 49.20 R. Schöne). Αναφέρεται στην κατασκευή πολεμικών μηχανών και θέτει το πρόβλημα γιατί η αντιγραφή μιας καλής τέτοιας μηχανής δεν έχει συχνά την ίδια αποτελεσματικότητα με το πρωτότυπο, αν και έχει καταβληθεί κάθε προσπάθεια μηχανιστικής μίμησής της. Και προσάγει το Πολυκλείτειο δόγμα για να εξηγήσει ότι η συνθετότητα της μηχανής κάνει ώστε και μικρή παρατροπή, μικρό λάθος, να συμβεί σε ένα μέρος του όλου, το τελικό σφάλμα στο όλον και στο συνολικό αποτέλεσμα να είναι μέγιστο:

πολλοὶ γοῦν ἐνστησάμενοι κατασκευὴν ὀργάνων ἰσομεγεθῶν καὶ χρῆσάμενοι τῇ τε αὐτῇ συντάξει καὶ ξύλοις ὁμοίοις καὶ σιδήρῳ τῷ ἴσῳ οὐδὲ τὸν σταθμὸν αὐτὸν μεταβάλλοντες, τὰ μὲν μακροβολουῦντα καὶ εὐτόνα ταῖς πληγαῖς ἐποίησαν, τὰ δὲ καθυστεροῦντα τῶν εἰρημένων· καὶ ἐρωτηθέντες διὰ τί τοῦτο συνέβη, τὴν αἰτίαν οὐκ εἶχον εἰπεῖν. ὥστε τὴν ὑπὸ Πολυκλείτου τοῦ ἀνδριαντοποιοῦ ρηθεῖσαν φωνὴν οἰκείαν εἶναι τῷ μέλλοντι λέγεσθαι· τὸ γὰρ εὖ παρὰ μικρόν διὰ πολλῶν ἀριθμῶν ἔφη γίνεσθαι. τὸν αὐτὸν δὴ τρόπον καὶ ἐπὶ ταύτης τῆς τέχνης συμβαίνει διὰ πολλῶν ἀριθμῶν συντελουμένων τῶν ἔργων μικρὰν ἐν τοῖς κατὰ μέρος παρέκβασιν ποιησαμένους μέγα συγκεφαλαιοῦν ἐπὶ πέρας ἀμάρτημα.

Η ισχύς της ευσταθούς ισορροπίας ἰσταται και θεμελιούται ἐπὶ ξυροῦ ακμῆς: ἐπὶ του πέρατος της επιφανείας του ὄντος ιδρύεται η δύναμη και εξαπλούται η ἐνέργειά του. Η ἀπόλυτη ακρίβεια του πέρατος εἶναι ουσιώδης για το κάλλος της μορφῆς και την ισχύ της ταυτότητάς του. Ο συντονισμός του ὄντος προς την ολοκληρία του κόσμου των φαινομένων και επομένως η ἀνάρτησή του εκ του

απόλυτου Είναι, ο συντονισμός του προς τον κοσμικό τόνο που συνέχει τα φαινόμενα του γίνεσθαι με την αλυσίδα της αιωνιότητας, ο οντολογικός αυτός συντονισμός είναι οξύτατος. Ελάχιστη μετατόπιση ένθεν ή ένθεν του ακριβούς ορίου συνεπάγεται δραματική αποδυνάμωση ένδοθεν ή πτώση έξωθεν του όρου της ουσίας του όντος. Αυτή η οντολογική ακρίβεια του πέρατος προβάλλεται ως αισθητική ακρίβεια της μορφής. Ελάχιστη παράλλαξη έχει τεράστιες, καταστροφικές συνέπειες. Διαλύεται το κάλλος της μορφής και εν επιτάσει βυθίζεται το ον στο μηδέν, απολλομένης κάθε ρανίδα του ευ από την ύπαρξή της. Το ευ είναι ο ίδιος ο οργανισμός του όντος εις τελειότητα. Γιατί το Είναι και το Ευ συμπίπτουν μεταφυσικά όπως συρριζούνται γλωσσολογικά. [Cf. G. Curtius, *Principles of Greek Etymology*, (English translation Aug. Wilkins and Ed. England), No. 564, vol. I, pp. 468 – 70. Ίδια ρίζα ες: εἰμί (ἔμμι Αἰολιστί = ἐσ-μί), ἐστί, ἐσ-θλός, εὔς, εὔ. Cf. Fr. Bader, *Etudes de Composition Nominale en Mycenien, I: Les Prefixes Melioratives du Grec*].

Η τελειότητα του κάλλους, η πληρότητα της ύπαρξης, η ένταση του όντος εν οργασμώ, είναι θέμα ακρίβειας στην περάτωση της επιφάνειας του όντος. Το κάλλος της μορφής είναι θέμα ακρίβειας, όπως και ο όρος και τα όρια της ουσίας. Το «παρά μικρόν» στον αφορισμό του Πολύκλειτου εκφράζει ακριβώς την απαίτηση αυτής της ακρίβειας στην επίτευξη της τέλει γράμμωσης. Μικρές μεταβολές, όταν είσαι στο πέρας του όντος, στην ίδια τη μορφή της τελειότητας της ύπαρξης, συνεπιφέρουν τεράστιες συνέπειες. Ελαφρότατες παρεκκλίσεις συνεπάγονται τιτανικά αποτελέσματα. Η επιφάνεια έχει το κόστος της.

[“Ἡ τύχη παρὰ μικρόν εἰς ἑκάτερα ποιεῖ μεγάλας ροπάς”, Πολύβιος, XV, 6, 8].

Η απόλυτη ακρίβεια είναι ουσιώδες ιδίωμα του κάλλους. Και η ακρίβεια του πέρατος δεν είναι μηχανιστική υπόθεση. Γι' αυτό και το τέλειο κάλλος είναι ανεπανάληπτο.

Ήδη αυτή η ίδια η χρήση του «ευ» από τον Πολύκλειτο για να σημαίνει το κάλλος της μορφής υποδηλώνει τον Πυθαγορισμό του. Ο Αριστοτέλης ερευνά για *το εὖ ἐν τοῖς ἀριθμοῖς* στο τέλος του τελευταίου βιβλίου της Μεταφυσικής. Cf. Αριστοτέλης, *Μεταφυσικά*, N6.1092b26 sqq. = 58B27 DK. V. esp. 1093b21 sqq.: *ὡς μέντοι ποιούσι, φανερόν ὅτι τὸ εὖ ὑπάρχει καὶ τῆς συστοιχίας ταύτης ἐστὶ τῆς τοῦ καλοῦ τὸ περιττόν, τὸ εὐθύ, τὸ ἰσάκις ἴσον, αἱ δυνάμεις ἐνίων ἀριθμῶν· ἅμα γὰρ ὦραι καὶ ἀριθμὸς τοιοσδὶ καὶ τὰ ἄλλα δὴ ὅσα συνάγουσιν ἐκ τῶν μαθηματικῶν θεωρημάτων πάντα ταύτην ἔχει τὴν δύναμιν.* [Το «ταύτης» υπάρχει στο ένα από τα τρία βασικά χειρόγραφα της παράδοσης του κειμένου των Μεταφυσικών, τον κώδικα J, αν και έχει γραφεί *in rasura*. Στους άλλους δύο, E και Ab, δεν υπάρχει. Το νόημα είναι το ίδιο, η προσθήκη του κάνει σαφές το νόημα: το ευ είναι η αρχή της συστοιχίας του καλού, στην οποία ανήκουν το περιττόν, το ευθύ κλπ.].

Οι δυο συστοιχίες των Πυθαγορείων αναφέρονται στα *Μεταφυσικά* A5, 986a22 sqq. Η μια συστοιχία είναι λοιπόν του Ευ, του Καλού, η Συστοιχία του Κάλλους. Και τα τρία ιδιώματα που στο N ο Αριστοτέλης ρητώς προσάπτει στην Συστοιχία του Ευ (περιττόν, ευθύ, τετράγωνον = ἰσάκις ἴσον) αποδίδονται όντως στην πρώτη συστοιχία του A' βιβλίου. Οι δυνάμεις ενίων αριθμών αντιστοιχούν προς θεμελιώδεις πραγματικότητες οι οποίες κατά τους Πυθαγορείους ανάγονται σε ιδιότητες αριθμών και λόγων αριθμών. Παράδειγμα τέτοιας δύναμης αριθμού δίδεται στο χωρίο του N οι Ὠρες, οι Εποχές, και ιδίως το Έαρ ως η κατ' εξοχήν Ὠρα. Παρόμοιες δυνάμεις αριθμών είναι και οι άλλες πραγματικότητες που μνημονεύονται στον θεμελιώδη πίνακα των Συστοιχιών του A', το άρρεν, το ηρεμούν, το φως. Επί κεφαλής της

«θετικής» Συστοιχίας τίθεται εκεί το Πέρασ. Το Πέρασ συνεπώς είναι το Ευ, το Κάλλος. Ο συνδυασμός των δύο χωρίων του Αριστοτέλη από το Α' και το Ν' των Μεταφυσικών επαληθεύει την όλη μεταφυσική του Κάλλους.

Η παροιμιώδης έκφραση:

οὐκ ἐν τῷ μεγάλῳ τὸ εὖ κείμενον εἶναι, ἀλλὰ ἐν τῷ εὖ τὸ μέγα

αποδίδεται στον αυλητή Καφισία, που απήντησε έτσι όταν ένας μαθητής του επεδίδετο σε αύληση με ιδιαίτερη δύναμη. (Αθήναιος, Δειπνοσοφισταί, XIV, 629a-b). Το Ευ καθόριζε στάσεις και χειρονομίες, ορχήσεις, επιμέλεια σωμάτων, τρόπο πάλης και γυμναστικής, πολεμική τέχνη (*ibid.* 629b-c).

Η ακρίβεια είναι μεταφυσική προϋπόθεση του όντος. Απορρέει από το ότι η ουσία του όντος έγκειται στη μορφή του, η οποία καθορίζεται από το παντελές πέρας, το όριο της επι-φανείας του. Το μικρόν στο πέρας της θείας επι-φανείας είναι παμμέγιστον. Κάνει τεράστια διαφορά αν η γραμμή του όρου της ύπαρξης συρθεί λίγο, ελάχιστα, δώθε ή κείθε. Ο συντονισμός του Είναι είναι οξύτατος. Η καμπύλη της ύπαρξης είναι οξύτατη. Ένθεν κακείθεν το μηδέν, σε ένα ορισμένο δε σημείο εγείρεται εις το Είναι το ον, ή μάλλον το Είναι φαίνεται εκεί ακριβώς. Την οντολογική αυτή βαρύτητα της ακρίβειας απηχεί και η αισθητική σημασία της ακρίβειας σε γραμμές, επιφάνειες και όγκους. Η ακριβής χάραξη, όπως ο ακριβής προσδιορισμός, κάνει τη διαφορά μεταξύ κάλλους και αισχρότητας, όπως μεταξύ όντος και μη όντος. Γιατί το Είναι φαίνεται ως Κάλλος. Την ίδια οντολογία της ακρίβειας εκφράζει και η ηθική προβολή της. Ο βίος για να ίσταται στην πραγματικότητα, χρειάζεται αξία που δημιουργείται από ισχυρή μορφή. Η ακρίβεια του βίου συνεπάγεται έμφαση στο κατά «μικρόν» του πέρατος που ορίζει τη μορφή του βίου. Ο Πυθαγόρειος Σέξτος εξήνεγκε τον αφορισμό:

Non est minimum in humana vita negligere minima.

(Sexti Pythagorei Enchiridion Latine versum a Rufino, §8, Vol. I p. 523

Mullach)

μέχρι καὶ τῶν ἐλαχίστων ἀκριβῶς [ἢ “ἀκριβῶν”] βίου· οὐ γὰρ μικρὸν ἐν
βίῳ τὸ «παρὰ μικρόν»

(Σέξτου, *Γνωμαί*, I 9.10 Elter)

Ζήσε με ακρίβεια, μέχρι τα ελάχιστα. Ο βίος σου να έχει την ακρίβεια της μορφής ενός κλασσικού αγάλματος ή αρχιτεκτονήματος, του Κανόνος του Πολύκλειτου ή του Παρθενώνος του Ικτίνου.

Τίποτε, ούτε το ελάχιστο, δεν πρέπει να μένει αστάθμητο και ανεπεξέργαστο, να αφήνεται απερίεργαστο, γιατί στο «μικρό» κρίνεται η ακρίβεια του όρου της ζωής. Το πέρας είναι ελάχιστο και μέγιστο. Την εφαρμογή της ίδιας αρχής στο έργο Τέχνης εκφράζει η μνημειώδης ρήση του Πολύκλειτου:

χαλεπώτατον τὸ ἔργον ὅταν ἐν ὄνυχι ὁ πηλὸς γένηται

(Πολύκλειτος, 40B1 DK. Cf. τα συμφραζόμενα στον Πλούταρχο, *Πῶς ἄν τις αἰσθοῖτο ἑαυτοῦ προκόπτοντος ἐπ’ ἀρετῇ*, 86A; *Συμποσιακῶν* II, 3, 2, 636B-C)

* * *

Από την Ελληνική Γέννα της Μορφής στη γλυπτική περί το 700 π.Χ. μέχρι τη μέγιστη ακμή της τελειότητάς της με τον Πολύκλειτο κατά τα μέσα του 5^{ου} αιώνα, η εξέλιξη έχει να κάνει με το Πέρας, την επιφανή επιφάνεια. Στην αρχή συλλαμβάνεται το θεμελιακό ουσιώδες της Μορφής ως ισχυρού, ενιαίου και ενοποιοῦ περι-γράμματος. Εξαρχής και υπ’ αρχήν η Ελληνική Γλυπτική διαφοροποιείται από την Αιγυπτιακή κατ’ αυτό τούτο. Ενώ στην Αίγυπτο ο τεχνουργός ξεκινά από τη λεπτομέρεια του μέρους και ανάγεται στην ολότητα ως αθροίσματος των μελών, ο Έλληνας

καλλιτέχνης άρχεται από το ολοκλήρωμα των μερών στο οργανικό όλο το οποίο αυτό συνέχει και υποστασιοποιεί τα μέρη του, ον μείζον του απλού μηχανικού αθροίσματός των. Με αφορμή τη διήγηση περί κατασκευής του ξοάνου του Απόλλωνος του Πυθίου στη Σάμο κατά το ήμισυ και σε διαφορετικό τόπο (Σάμο και Έφεσο) από τους αδελφούς τεχνίτες Τηλεκλέα και Θεόδωρο, έτσι ώστε τα δυο μισά να ταιριάζουν απόλυτα (μηχανική ορθότης), ο Διόδωρος συνεχίζει:

Τοῦτο δὲ τὸ γένος τῆς ἐργασίας παρὰ μὲν τοῖς Ἑλλησι μηδαμῶς ἐπιτηδεύεσθαι, παρὰ δὲ τοῖς Αἰγυπτίοις μάλιστα συντελεῖσθαι. Παρ' ἐκείνοις γὰρ οὐκ ἀπὸ τῆς κατὰ τὴν ὄρασιν φαντασίας τὴν συμμετρίαν τῶν ἀγαλμάτων κρίνεσθαι, καθάπερ παρὰ τοῖς Ἑλλησιν, ἀλλ' ἐπειδὴν τοὺς λίθους κατακλίνωσι καὶ μερίσαντες κατεργάζωνται, τὸ τμηκαῦτα τὸ ἀνάλογον ἀπὸ τῶν ἐλαχίστων ἐπὶ τὰ μέγιστα λαμβάνεσθαι· τοῦ γὰρ παντὸς σώματος τὴν κατασκευὴν εἰς ἓν καὶ εἴκοσι μέρη καὶ προσέτι τέταρτον διαιρουμένους τὴν ὅλην ἀποδιδόναι συμμετρίαν τοῦ ζώου. Διόπερ ὅταν περὶ τοῦ μεγέθους οἱ τεχνῖται πρὸς ἀλλήλους σύνθωνται, χωρισθέντες ἀπ' ἀλλήλων σύμφωνα κατασκευάζουσι τὰ μεγέθη τῶν ἔργων οὕτως ἀκριβῶς ὥστε ἔκπληξιν παρέχειν τὴν ιδιότητα τῆς πραγματείας αὐτῶν.

Διόδωρος, Α', ΧCVIII, 5-8

Εξαιρετική αντιπαράθεση των δυο μεθόδων. Μηχανική, από μέρους εις όλον, «ολιγάριθμη» (λίγες αρμονίες, απλή σύνθεση κατά διαίρεση εις ίσα μέρη αναντίστοιχα ή άσχετα προς την οργανική διάρθρωση σε μέλη της σωματικής μορφής του ανθρώπου) - η Αιγυπτιακή. Οργανική, από όλον εις μέλη, εκ πολλών αριθμών (πολυσύνθετη) - η Ελληνική σύλληψη του όντος.

Η θεμελιώδης αρχή της Μορφής ετέθη γύρο στο 700 π.Χ. Γεννήθηκε ο «Αριθμός» του φαίνεσθαι εν κάλλει. Και εν συνεχεία

μεθοδικά επολλαπλασιάζετο. Και έφθασε στο θαύμα «δια πολλών αριθμών» του Πολύκλειτου 250 χρόνια αργότερα.

Ο Ξενοφών απαριθμεί τους μέγιστους επί σοφία: στην επική ποίηση ο Όμηρος, στον διθύραμβο ο Μελανιππίδης, στην τραγωδία ο Σοφοκλής, στην ζωγραφική ο Ζεύξις – και στην ανδριαντοποιία ο Πολύκλειτος. (Ξενοφών, Απομνημονεύματα, I, 4, 3 = No 972 Overbeck). Κατά την κρίση πλειάδος τεχνοκριτικών ο Πολύκλειτος είχε δημιουργήσει το απολύτως τέλει έργο, τους Αστραγαλίζοντες εφήβους : *duosque pueros [sc. fecit Polyclitus] item nudos talis ludentes qui vocantur astragalizontes et sunt in Titi imperatoris atrio, - hoc opere nullum absolutius plerique iudicant.* (Plinius, Historia Naturalis, XXXIV, 55 = No 963 Overbeck).

Ο Πολύκλειτος έδωσε την τελειότητα της Δωρικής μορφής του απόλυτου κάλλους. Δύο απόψεις κυριαρχούσαν περί του έργου του. Κατά την μία ήταν απλώς και απεριορίστως και απολύτως το κάλλιστον, ακόμη και συγκρινόμενο προς το του Φειδία: *καί τὸ Ἡραῖον ... ἐν ᾧ τὰ Πολυκλείτου ξόανα τῇ μὲν τέχνῃ κάλλιστα τῶν πάντων, πολυτελεία δὲ καὶ μεγέθει τῶν Φειδίου λειπόμενα.* (Στράβων, VIII, 372 = No 933 Overbeck.- Πρόκειται κυρίως περί της χρυσελεφάντινης Ἡρας).

Κατά την δεύτερη άποψη, ανεγνωρίζετο μεν η απόλυτη υπεροχή του Πολύκλειτου στην απόδοση του καθαυτού, καθαρού και απόλυτου κάλλους, αλλά πρετιμάτο ο Φειδίας στην φανέρωση του βάρους και του κύρους της θεϊκής αυθεντίας. Χαρακτηριστικά θέτει το ζήτημα ο Quintilianus: *diligentia ac décor in Polycleto supra ceteros, cui quanquam a plerisque tribuitur palma, tamen, ne nihil detrahatur, deesse pondus putant. nam ut humanae formae decorem addiderit supra verum, ita non explevisse deorum auctoritatem videtur; quin aetatem quoque graviorem dicitur refugisse nihil ausus ultra leves genas.* (Quintilianus, *Institutiones Oratoricae*, XII, 10, 7 = No 968 Overbeck). Ο Πολύκλειτος απέδωσε στην ανθρώπινη μορφή υπερφυσική φυσική ομορφιά, την υπερτελή τελειότητά

της (*humanae formae decorem addiderit supra verum*), αλλά, ως εάν για να μην είναι αδύνατο να του αφαιρεθεί κάτι από την δόξα του (*ne nihil detrahatur*), θεωρήθηκε ότι υστερούσε στην βαρύτητα (*pondus*) του θείου εξουσιαστικού κύρους (*deorum auctoritatem*). Έτσι επεδόθη κατά προτίμηση στη παράσταση της αγένειου νεότητας (*nihil ausus ultra leves genas*) αποφεύγων την εξεικόνιση της μεστώτερης ηλικίας (*aetatem graviorem refugisse*).

Ο Πολύκλειτος φανέρωσε τον Απόλλωνα Υπερτελέατα.

Η σύγκριση Πολύκλειτου και Φειδία συνιστά την συναρπαστικότερη έρευνα στην ουσία του Χρυσού Αιώνα.

III

ΤΟ ΣΕΜΙΝΑΡΙΟ

Συνεχίζουμε αυτήν την Πέμπτη 6 Φεβρουαρίου στις 8.30 το βράδυ το δεύτερο μέρος του φετινού κύκλου σεμιναρίων, παρακολουθώντας τον θρίαμβο του Απόλλωνα στον υψηλό κλασικισμό του Χρυσού, 5^{ου}, αιώνα π.Χ.

Θα συνοψίσουμε τον εναρμονισμό των διαφόρων φαινομένων που πραγματευτήκαμε στο μέρος αυτό μέχρι τώρα, όπως απαριθμούνται στον τίτλο του προηγούμενου σεμιναρίου: δημοκρατία, αριστεία, ελευθερία, οικονομική ολοκλήρωση, ηγεμονία, σοφιστική, ρητορική. Και θα εξετάσουμε σε αυτό το πλαίσιο και υπό το πρίσμα της τελείωσης του Ελληνισμού, την φανέρωση του υπερτελούς κάλλους στην γλυπτική. Θεματική μας κατά το πρόγραμμα:

Η Ορατή Μορφή του Κάλλους: Πολύκλειτος και Φειδίας.

IV

Οι συναντήσεις των Σεμιναρίων της κύριας σειράς γίνονται κατά το πρόγραμμα κάθε Πέμπτη στις 8.30 το βράδυ, στην Αίθουσα Διαλέξεων του Μεγάρου Λόγου και Τέχνης, Πλατεία Γεωργίου Α', 2^{ος} όροφος.

Μετά την ομιλία ακολουθεί διεξοδική, ανοικτή συζήτηση.

Η είσοδος είναι ελεύθερη.

V

Για την χωρολογική μας εκδρομή στην Ανδρίτσαινα – Λυκαία 14 – 16 Φεβρουαρίου δείτε το προηγούμενο κείμενο εργασίας.